Lietas arhīva Nr. A42-01390-21/40
ECLI:LV:ADRJLTN:2021:0622.A420139021.3.S

ADMINISTRATĪVĀ RAJONA TIESA
LIEPĀJAS TIESU NAMS

S P R I E D U
LATVIJAS TAUTAS VĀRDĀ

Liepājā 2021.gada 22.jūnijā

Administratīvā rajona tiesa
šādā sastāvā: tiesnese Solvita Sērdiene,

piedaloties pieteicējai /pers. D/,
atbildētājas – Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes – **Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārstāvei /pers. E/,**

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta pēc /pers. D/ pieteikuma par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanas (/pers. D/ atrašanās sava mirušā vīra /pers. F/ apgādībā) konstatēšanu.

Aprakstošā daļa

[1] Administratīvās rajona tiesas Liepājas tiesu namā 2021.gada 1.februārī saņemts pieteikums, kurā pieteicēja lūdz tiesu izskatīt, vai pieteicējai kā mirušā Černobiļas atomelektrostacijas (turpmāk – AES) avārijas seku likvidēšanas dalībnieka (turpmāk – dalībnieks) atraitnei nepienākas ikmēneša valsts sociālais pabalsts kā Černobiļas AES dalībnieka ģimenei (turpmāk – Pabalsts), ko līdz šim saņēma pieteicējas vīrs /pers. F/ (turpmāk – laulātais).
Ar Administratīvās rajona tiesas 2021.gada 5.marta lēmumu pieteikums pieņemts un ierosināta administratīvā lieta par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanas – /pers. D/ atrašanās sava mirušā vīra /pers. F/ apgādībā – konstatēšanu.

[2] Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā (turpmāk – Aģentūra) tiesai sniegtajā rakstveida paskaidrojumā pieteikumu neatzīst un lūdz to noraidīt, pamatojoties uz turpmāk norādīto.
[2.1] Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likuma (turpmāk – Černobiļas likums) normas nesatur skaidrojumu tam, kādos gadījumos mirušā pārdzīvojušais laulātais uzskatāms par viņa apgādībā bijušu. Černobiļas likuma 11. panta otrā daļa ir jāinterpretē kopsakarā ar citu normatīvo aktu normām, kas regulē līdzīgus gadījumus.
[2.2] Likuma „Par valsts pensijām" 20. pantā noteikts, ka mirušā ģimenes locekļi uzskatāmi par viņa apgādībā bijušiem, ja tas viņus uzturēja vai viņi no tā saņēma palīdzību, kas viņiem bija pastāvīgs un galvenais eksistences avots. Savukārt minētā likuma 19. panta pirmā daļa noteic, ka tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir darba nespējīgiem mirušā apgādnieka ģimenes locekļiem, kas bijuši viņa apgādībā (20. pants).
Labklājības ministrija līdzīgā tiesvedības lietā pēc Administratīvās rajona tiesas pieprasījuma ir sniegusi atzinumu, ka, ja pārdzīvojušais laulātais saņem valsts pensiju, tad viņam jau ir pastāvīgs un regulārs ienākumu avots. Līdz ar to pieteicēja būtu atzīstama par sava laulātā apgādībā bijušu, ja uz laulātā miršanas dienu būtu darbnespējīga, bez saviem ienākumiem un laulātā ienākumi ir bijuši pastāvīgs un galvenais eksistences līdzekļu avots.
[2.3] Aģentūras rīcībā esošā informācija liecina, ka pieteicējas laulātais bija darba attiecībās līdz 2017.gada 31.decembrim, kā arī saņēma Aģentūras piešķirtos pakalpojumus. Savukārt pieteicēja no 2017.gada 1.augusta līdz šim brīdim ir darba attiecībās ar Kuldīgas novada pašvaldību un no 2009.gada 6.februāra saņem invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas.
Pieteicēja sava laulātā nāves brīdī saņēma un arī šobrīd saņem 233,12 *euro* invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas, un darba algu, tāpēc nav pamata konstatēt, ka pieteicēja ir sava laulātā apgādībā, jo pieteicējai ir savi pastāvīgi ienākumi.
[2.4] Aģentūra piekrīt, ka pieteicējas kopējie ienākumi pēc viņas laulātā nāves ir mazāki, bet tas nav tiesiskais pamats, lai pieteicējai piešķirtu Pabalstu. Sakarā ar pensijas saņēmēja nāvi valsts ir paredzējusi sniegt cita veida pakalpojumu pārdzīvojušam laulātajam. Tā kā pieteicēja ir invaliditātes pensijas saņēmēja un viņas laulātais bija vecuma pensijas saņēmējs, tad pieteicējai no 2020.gada 5.septembra tiek izmaksāts pabalsts kā mirušā pensijas saņēmēja laulātajai 276,55 *euro*.

[3] Administratīvajā rajona tiesā 2021.gada 7.maijā saņemts pieteicējas iesniegums, kurā pieteicēja norāda, ka kopš 2004.gada ir otrās grupas invalīde un ka atradusies sava laulātā apgādībā, jo ar invaliditātes pabalstu viņa nevarēja sevi uzturēt.

[4] Tiesas sēdē pieteicēja pieteikumu uzturēja, pamatojoties uz pieteikumā norādīto.
Atbildētājas pārstāve pieteikumu neatzina.

Motīvu daļa

[5] Izvērtējot lietas materiālus un procesa dalībnieku sniegtos paskaidrojumus, tiesa atzīst, ka pieteikums, secina, ka pieteikums ir apmierināms.

[6] Tiesa no lietas materiāliem konstatē turpmāko.

[6.1] 2020.gada 5.septembrī miris pieteicējas laulātais. Nāves cēlonis saistīts ar Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas darbu veikšanu, ko apliecina valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca" Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas 2021.gada 20.janvāra atzinums Nr. 20/01/21-1460 *(lietas 25. lapa)*.

[6.2] Pieteicēja, lai iegūtu tiesības uz Pabalsta saņemšanu, ar 2021.gada 28.janvāra pieteikumu ir vērsusies Administratīvajā rajona tiesā. Pieteikumā pieteicēja lūdz tiesu izskatīt, vai pieteicējai kā mirušā Černobiļas AES dalībnieka atraitnei nepienākas Pabalsts, ko līdz šim saņēma pieteicējas vīrs.

[6.3] Aģentūrā 2021.gada 18.februārī saņemts pieteicējas iesniegums, kurā lūgts piešķirt Pabalstu *(lietas 21. lapa)*.

[6.4] Ar Aģentūras Liepājas reģionālās nodaļas 2021.gada 18.februāra lēmumu Nr. 21/425414 pieteicējai atteikts piešķirt Pabalstu, jo nav pierādīta pieteicējas atrašanās mirušā vīra apgādībā (*lietas 22. lapa)*.

[7] Pabalsts ir viens no Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likumā (turpmāk –Černobiļas likums) ietvertajiem sociālo garantiju veidiem.

Saskaņā ar Černobiļas likuma 11. panta pirmās daļas 2. punktu Pabalstu piešķir, ja attiecīgā dalībnieka nāves cēlonis ir slimība, kurai ir noteikta cēloņsakarība ar Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas darbu veikšanu. Par mirušā Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieka ģimenes locekļiem šā likuma izpratnē uzskatāmi viņa bērni, kas nav vecāki par 18 gadiem (arī bērni, kas mācās vidējās vai augstākajās mācību iestādēs dienas nodaļā un nav vecāki par 24 gadiem), kā arī pārdzīvojušais laulātais, kas nav stājies citā laulībā, un vecāki un mazbērni, ja šis laulātais, vecāki un mazbērni ir bijuši mirušā apgādībā.

Tātad no minētā izriet, ka Pabalsts pārdzīvojušajam laulātajam var tikt piešķirts, ja: 1) mirušā laulātā nāves cēlonis ir slimība, kurai ir noteikta cēloņsakarība ar Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas darbu veikšanu; 2) pārdzīvojušais laulātais nedrīkst būt stājies citā laulībā; 3) pārdzīvojušajam laulātajam ir jābūt bijušam mirušā laulātā apgādībā.

Pabalsta apmērs, tā pārskatīšanas un saņemšanas kārtība ir noteikta Ministru kabineta noteikumos Nr. 783 „Noteikumi par valsts sociālo pabalstu Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un mirušo Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku ģimenēm" (turpmāk – Noteikumi Nr. 783), kas izdoti, pamatojoties uz Černobiļas likuma 11. panta otrajā daļā ietverto deleģējumu.

Atbilstoši Noteikumu Nr. 783 4.1.5. un 4.1.6. apakšpunktā norādītajam personai, kurai saskaņā ar Černobiļas likuma 11. panta pirmās daļas 2. punktu ir tiesības uz Pabalstu, Aģentūrai ir jāiesniedz rakstisks iesniegums, kurā jānorāda, ka Pabalsts tiek pieprasīts sakarā ar dalībnieka nāvi un jānorāda šā dalībnieka vārds, uzvārds un personas kods. Minētie noteikumi arī nosaka, kādos gadījumos Pabalsta izmaksa tiek izbeigta (13. punkts), kā arī norāda uz Valsts sociālo pabalstu likuma 17., 18., 19. un 20. panta pirmo daļu, atbilstoši kuriem tiek reglamentēti citi jautājumi, kas saistīti ar Pabalsta saņemšanu, Pabalsta pieprasīšanas termiņiem, Pabalsta pieprasītāja pienākumiem, kā arī nosacījumiem Pabalsta izmaksas pārtraukšanai (16. punkts).

Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka pieteicējas laulātais bija Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks un ka viņa nāves cēlonis bija slimība, kurai ir noteikta cēloņsakarība ar Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanu. Tāpat lietā nav strīda par to, ka pieteicēja nav stājusies citā laulībā.

Lietā ir strīds vienīgi par to, vai pieteicēja bija sava laulātā apgādībā.

[8] Atbilstoši Senāta judikatūrai juridiskā fakta konstatāciju, kas nepieciešama tiesisko attiecību nodibināšanai publisko tiesību jomā, veic administratīvā tiesa (*sk. Senāta 2009.gada 26.jūnija spriedumu lietā Nr. SKA263/200; 2007.gada 15.marta spriedumu lietā Nr. SKA-172/2007*). Apstāklim, ka Civilprocesa likuma 288. panta otrās daļas 2. punktā apgādības fakta konstatēšana ir ietverta vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē, nav izšķirīgas nozīmes, jo norādītā vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetence attiecas tikai uz privāto tiesību jomu (*Senāta priekšsēdētāja un departamentu priekšsēdētāju 2017.gada 18.oktobra lēmums Nr. 680040117 lietā A420342417*).

[9] Vispārīgs Administratīvā procesa princips ir tāds, ka pirms vēršanās tiesā personai ir jāievēro likumā noteiktā lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtība, lai iestāde vispirms pati varētu izlemt personas prasījumu, un tikai strīda gadījumā personai būtu nepieciešamība risināt jautājumu tiesā.

Noteikumu Nr. 783 7.2. apakšpunkts nosaka, ka, lai nodrošinātu Pabalsta saņemšanu, tiesai ir pienākums triju darbdienu laikā pēc tam, kad likumīgā spēkā stājies spriedums par apgādības fakta konstatēšanu, paziņot par to Aģentūras nodaļai atbilstoši apgādībā bijušās personas deklarētajai dzīvesvietai.

Tādējādi secināms, ka, lai tiktu izdots labvēlīgs administratīvais akts par Pabalsta piešķiršanu, personai ir nepieciešams tiesas spriedums, ar kuru ir konstatēts fakts, ka persona ir atradusies sava mirušā laulātā apgādībā. Ievērojot minēto, tiesa atzīst, ka lietas iepriekšēja ārpustiesas kārtības ievērošana šāda rakstura lietās, kamēr personai nav tiesas sprieduma par apgādības fakta konstatēšanu, ir lieka formalitāte.

Līdz ar to tiesa konkrētajā gadījumā nepiešķir nozīmi tam, ka pieteicēja Aģentūras nodaļas lēmumu, kas ir sākotnējais lēmums lietā, nav apstrīdējusi augstākai Aģentūras amatpersonai, kā pieteicējai tas tika norādīts.

[10] Turpmāk tiesa noskaidros, vai atzīstams, ka pieteicēja sava laulātā miršanas brīdī bija viņa apgādībā.

Tiesa konstatē, ka ne likumā, ne arī Noteikumos Nr. 783 nav noteikts, kādi aspekti ir jāvērtē, lai pārdzīvojušo laulāto, kas pretendē uz Pabalsta saņemšanu, varētu uzskatīt par bijušu mirušā apgādībā.

No administratīvo tiesu prakses neizriet vienveidīga tiesību normu interpretācija un piemērošana jautājumā par apgādības fakta konstatēšanu. Iepriekš citās lietās Administratīvā tiesa ir risinājusi jautājumu par to, vai pārdzīvojušam laulātam obligāti jābūt darba nespējīgam, lai varētu pretendēt uz Pabalstu. Saskaņā ar jaunāko praksi nav nozīmes apstāklim, vai pārdzīvojušais laulātais ir bijis darba nespējīgs vai darba spējīgs. Tādēļ lietā nav nozīmes ne tam, ka pieteicēja sava laulātā miršanas brīdī saņēma invaliditātes pensiju, ne tam, ka viņa arī strādāja.

Lai konstatētu juridisku faktu par pieteicējas atrašanos mirušā laulātā apgādībā, primāri personas atrašanās apgādībā fakts ir saistāms ar tās sliktu materiālo stāvokli (*sal. sk. Administratīvās rajona tiesas 2019.gada 13.decembra spriedumu lietā Nr. A420200819, 2019.gada 19.novembra spriedumu lietā Nr. A420218418, 2018.gada 27.marta spriedumu lietā Nr. A420298717, 2021.gada 30.aprīļa spriedums lietā Nr. A420133521, 2021.gada 28.maija spriedumu lietā Nr. A420142921*). Līdz ar to izskatāmajā lietā, lai konstatētu, ka pieteicēja atradās sava laulātā apgādībā, jāvērtē pieteicējas materiālais stāvoklis un tas, vai mirušais laulātais pieteicēju uzturēja un vai pieteicēja no viņa saņēma palīdzību, kas bija pieteicējai pastāvīgs eksistences avots.

[11] Pieteicējas laulātais miris /miršanas datums/(*lietas 6. lapa*).

Atbilstoši Aģentūras sniegtajai informācijai *(lietas 28.-33. lapa)* lietā pieteicēja laika periodā no 1996.gada 1.aprīļa periodiski ir bijusi darba tiesiskajās attiecībās. Pēdējās darba attiecības ar Kuldīgas novada pašvaldību pieteicējai ir no 2017.gada 1.augusta. Atbilstoši pieteicējas paskaidrotajam pieteicēja arī lietas izskatīšanas brīdī atrodas darba attiecībās.

Pieteicējai vairākkārt ir bijis piešķirts bezdarbnieka pabalsts, pēdējo reizi no 2015.gada 3.septembra līdz 2016.gada 15.maijam.

Pieteicējai ir bijis piešķirts slimības pabalsts, pēdējo reizi 2015.gadā.

Pieteicēja kopš 2004.gada 6.februāra saņem valsts invaliditātes pensiju. No 2020.gada 1.oktobra līdz 2022.gada 9.augustam valsts invaliditātes pensija pieteicējai noteikta 214,95 *euro* mēnesī.

Pieteicēja kopš 2009.gada 1.janvāra saņem piemaksu pie invaliditātes pensijas. No 2020.gada 1.oktobra līdz 2022.gada 9.augustam piemaksa pie invaliditātes pensijas pieteicējai noteikta 18,87 *euro.*

Pieteicējas ienākumi no darba tiesiskajām attiecībām Kuldīgas novada pašvaldībā no 2017.gada 1.augusta līdz 2017.gada 31.decembrim bija 962,99 *euro* (vidēji 192,60 *euro* mēnesī)*;* no 2018.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 31.decembrim – 484,02 *euro* (vidēji 40,34 *euro* mēnesī); no 2019.gada 1.janvāra līdz 2019.gada 31.decembrim – 807,33 *euro* (vidēji 67,28 *euro* mēnesī); no 2020.gada 1.janvāra līdz 2020.gada 31.decembrim – 1026,74 *euro* (vidēji 85,56 *euro* mēnesī)*;* 2021.gada janvārī – 19,26 *euro.*

Pieteicējai 2020.gada 7.septembrī izmaksāts apbedīšanas pabalsts 1106,20 *euro*.

No 2020.gada 5.septembra līdz 2021.gada 4.septembrim pieteicējai tiek maksāts pabalsts kā mirušā laulātajai 276,55 *euro* mēnesī

Savukārt pieteicējas mirušajam laulātajam ikmēneša ienākumus atbilstoši Aģentūras sniegtajai informācijai *(lietas 26.-27. lapa)* laika posmā no 2019.gada septembra līdz 2020.gada septembrim (gada periods pirms miršanas) veidoja valsts vecuma pensija, piemaksa pie vecuma pensijas, invalīda kopšanas pabalsts (no 2020.gada 3.jūlija līdz 2020.gada 1.oktobrim), transporta kompensācija (no 2020.gada 3.jūlija līdz 2021.gada 2.janvārim un izmaksā vienu reizi pusgadā) slimības pabalsts (līdz 2020.gada 25.februārim), kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībniekam, valsts sociālais pabalsts Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas, kopā 10 086,61 *euro,* vidēji 840,55 *euro* mēnesī, kā arī darba alga līdz 2020.gada 6.jūlijam.

Tiesai pieteicēja iesniedza sava laulātā konta izrakstu (*lietas 41.- 53. lapa*), no kura konstatējams, ka pieteicēja laulātais dzīves laikā regulāri veica maksājumus ģimenes vajadzību nodrošināšanai, veicot samaksu par komunālajiem pakalpojumiem, elektroenerģiju, telefonu u.c., veicis pirkumus, tai skaitā arī iegādājies apdrošināšanas polises pieteicējai.

[12] Atbilstoši Eiropas Savienībā pieņemtajai un Latvijā izmantotajai nabadzības definīcijai par nabadzīgām tiek uzskatītas personas, ja to ienākumi un resursi (ekonomiskie, sociālie un kultūras) ir tik ierobežoti, ka viņu dzīves līmenis ir zemāks par sabiedrībā pieņemto un tiem tiek liegtas vai ir ierobežotas pamattiesības (Labklājības ministrijas pasūtīts nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas rīcībpolitikas izvērtējums, 2017.gada 5.decembra ziņojums (http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_ieklausana/lm_nabadzibas_izvertejums_nodevums.pdf).

Atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes datiem par 2019.gadu, kas tiesai bija pieejami sprieduma taisīšanas brīdī, nabadzības riska slieksnis 2019.gadā valstī bija 441 *euro* mēnesī (5296 *euro* gadā) (https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__NN__NNR/NNR010/table/tableViewLayout1/).

Ņemot vērā, ka pieteicējas darba ienākumi 2019.gada laikā bija vidēji 67,28 *euro* mēnesī, bet 2020.gadā – vidēji 85,56 *euro* mēnesī, ka pieteicējas invaliditātes pensija kopā ar piemaksu pie tās laulātā miršanas brīdī bija 233,82 *euro* mēnesī, tiesa atzīst, ka pieteicējas ienākumi viņas laulātā miršanas brīdī pārsniedza nabadzības riska slieksni. Vērā turklāt jāņem, ka pieteicējai noteikta invaliditāte (*lietas 40. lapa*), kas ir apstāklis, kas liecina par to, ka pieteicējai ir ierobežotas spējas strādāt, un ka pieteicējai sakarā ar veselības stāvokli ir papildu izdevumi (medikamenti, ārstēšanās), uz ko pieteicēja norādīja tiesas sēdē. Tādējādi tiesas vērtējumā pieteicējas ienākumi viņas laulātā miršanas brīdī ir uzskatāmi par tādiem, ar kuriem pieteicēja pati savas pamatvajadzības nodrošināt nespēja. Tādējādi pieteicējas laulātā ienākumiem pieteicējas pamatvajadzību nodrošināšanā bija izšķiroša nozīme.

Ievērojot minēto, tiesai ir pamats konstatēt juridisku faktu, ka pieteicēja ir atradusies sava laulātā apgādībā, kas secīgi ir pamats tam, lai Aģentūra pēc sprieduma stāšanās spēkā izdotu pieteicējai labvēlīgu administratīvo aktu par Pabalsta piešķiršanu.

Atbilstoši Noteikumu Nr. 783 9.2. apakšpunktā noteiktajam Pabalsts piešķirams ar pieteicējas laulātā nāves dienu – /datums/.

[13] Administratīvā procesa likuma 126. panta otrā daļa noteic, ja pieteicējs no valsts nodevas samaksas bijis atbrīvots un pieteikums pilnībā vai daļēji apmierināts, valsts nodevu piespriež no atbildētāja. Savukārt minētā panta trešā daļa noteic, ka valsts nodeva netiek atlīdzināta, ja pieteikuma priekšmets bija konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanas, nepastāvēšanas vai to satura konstatācija.

Tā kā tiesa šajā lietā ir izskatījusi jautājumu par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanas konstatēšanu par pieteicējas atrašanos sava laulātā apgādībā, valsts nodeva netiek atlīdzināta.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 246.-251., 289.-291. pantu, Administratīvā rajona tiesa

nosprieda

apmierināt /pers. D/ pieteikumu (reģistrācijas Nr. 170).

Konstatēt juridisku faktu, ka /pers. D/, personas kods /personas kods/, līdz /datums/ir atradusies sava mirušā laulātā /pers. F/, personas kods /personas kods/, apgādībā.

Nosūtīt spriedumu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai, lai pēc sprieduma stāšanās spēkā tā izdotu labvēlīgu administratīvo aktu par valsts sociālā pabalsta piešķiršanu /pers. D/ kā mirušā Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieka pārdzīvojušajam laulātajam no /datums/.

Spriedumu var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā viena mēneša laikā no tā sastādīšanas dienas, iesniedzot apelācijas sūdzību Administratīvās rajona tiesas Liepājas tiesu namā Lielā ielā 4, Liepājā.

Tiesnese S. Sērdiene